

Intertekstualność w egzegezie biblijnej

Sylwester Jędrzejewski SDB¹

 <https://orcid.org/0000-0002-0619-1106> sylwester.jedrzejewski@upjp2.edu.pl
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie <https://ror.org/0583g9182>

W dokumencie Papieskiej Komisji Biblijnej pt. *Interpretacja Biblii w Kościele* po odniesieniu się do metody historyczno-krytycznej przedstawiono metody i podejścia stosowane współcześnie w interpretacji Pisma Świętego. Słusznie zauważano, że „żadna z metod naukowego podejścia do Biblii nie jest w stanie zmierzyć się z całym bogactwem tekstów biblijnych”². Omawiając synchroniczną metodę semiotyczną jako jedną z możliwości nowoczesnej lingwistyki, Papieska Komisja Biblijna odniosła się do zjawiska intertekstualności („tekst w tekście”, „powiązania wewnątrztekstowe”), traktując je jako metodę hermeneutyczną: „Metoda ta, zastosowana najpierw do tekstów narratywnych Pisma Świętego, które poddają się jej łatwiej, jest coraz częściej wykorzystywana do innych typów tekstów biblijnych”³.

Intertekstualność (zjawisko literackie) określana jest m.in. jako „sfera powiązań i odniesień międzytekstowych, w której uczestniczy dane dzieło; obszar wypowiedzi i sposobów mówienia, wobec których

¹ **Ks. dr hab. Sylwester Jędrzejewski SDB** – profesor Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, kierownik Katedry Hermeneutyki Biblijnej i Judaistyki.

² *Interpretacja Biblii w Kościele. Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej z komentarzem biblistów polskich*, przekł. i red. R. Rubinkiewicz, Warszawa 1999, s. 32.

³ *Interpretacja Biblii w Kościele*, dz. cyt., s. 39.

określa ono swoją formę i znaczenie”⁴. Metoda ta w badaniach biblijnych nie może jednak być stosowana w sposób nieograniczony. Szczególnie dotyczy to jej aplikacji postmodernistycznych. Te bowiem deklarują wprost lub nieco subtelniej, założenie dekonstrukcji tekstu⁵ (np. Jacques Derrida i szkoła w Yale oraz szkoła francuska). Nierzadko kwestionują one istnienie metafizycznych relacji pomiędzy znakiem i oznaczanym pojęciem czy zjawiskiem, stąd w zasadzie „prawdziwy” Byt jest niepoznawalny⁶. Relacja w opozycji znaku i zjawiska ma wyrażać jedynie subiektywne preferencje. Takie założenia wiodą więc – w przypadku aplikacji do badań biblijnych – do twierdzenia o nieistnieniu transcendencji i zasad mających charakter absolutny. Tak więc ta metoda literacka, stosowana przez wielu badaczy postmodernistycznych, zakłada przeniesienie zarówno założeń, jak i wniosków płynących z badań, z płaszczyzny literackiej na płaszczyznę wnioskowania teologicznego. Dekonstrukcjonizm jako nurt postmodernizmu co najmniej podważa zatem dotychczas istniejące w tradycji ontologicznej zasady: *arche, eidos, telos, aletheia*. Jak napisał Michał Paweł Markowski, metoda ta neguje w tekstach „metafizykę obecności”⁷. Dekonstruuje więc w badaniach literackich nie tylko sam tekst i jego znaczenia, ale jej konsekwencją jest dekonstrukcja sensów i znaczeń. W gruncie rzeczy hermeneutycznym finałem jest opinia Jacques’a Derridy: to, co tekst znaczy, musi być wyprodukowane przez czytelnika. W przestrzeni biblijnej i teologicznej należałoby więc mówić o podważeniu Boga, który

⁴ J. Sławiński, *Intertekstualność*, [w:] *Słownik terminów literackich*, red. J. Sławiński, Wrocław–Warszawa–Kraków 2007⁴, s. 218.

⁵ Mówiąc o źródłowych dla dekonstrukcjonizmu autorach, wskazuje się na filozofię Jacques’a Derridy, Fryderyka Nietzschego, Zygmunta Freuda, Martina Heideggera. Jako główni przedstawiciele dekonstrukcjonizmu wymieniani są: Joseph Hillis Miller, Barbara Johnson, Samuel Weber, Peggy Kamuf, Wład Godzich, Lindsay Waters.

⁶ W. Skalmowski, *Dekonstrukcjonizm literacki jako „nowomowa”*, „Teksty Drugie” 2 (1990), s. 8–9.

⁷ O różnorodnym rozumieniu dekonstrukcjonizmu por. R. Nycz, *Dekonstrukcjonizm w teorii literatury*, „Pamiętnik Literacki” 77 (1986) nr 4, s. 101–130; M. P. Markowski, *Jak (nie) pisać o dekonstrukcji*, „Teksty Drugie” (1994) nr 2, s. 95.

objawia się przez słowo i ostatecznie jako Słowo. Zgodnie z filozoficzną tradycją metafizyczną tekst jest przecież mową.

Efektom procesu dekonstrukcji w badaniach literackich może być jednak nie tylko atomizacja tekstu, lecz także znaczenia tego, co z tekstu wynika, czyli jego obiektywnego orędzia, które dopiero wtórnie jest indywidualizowane i subiektywizowane personalnie. W gruncie rzeczy, w przypadku badań biblijnych byłaby to dekonstrukcja właściwego zamiaru natchnionego autora biblijnego, wyrażającego świadomie bądź nieświadomie orędzie Boga. Biblia bowiem jest literaturą, bardzo szczególnie, bo natchnioną. Natchnienie jednak dla dekonstrukcjonistów nie ma żadnego znaczenia. Relatywistyczna atomizacja tekstu nie zakłada w sposób konieczny uwzględnienia wielorakiego tła analizowanego tekstu biblijnego (metoda historyczno-krytyczna) i szczególnego, bo natchnionego jej charakteru (metoda teologiczna). Mielibyśmy wówczas do czynienia zarówno z brakiem prawdy historycznej, jak i ostatecznie z brakiem objawionej prawdy obiektywnej. Wynik każdej interpretacji według postmodernistycznej konwencji byłby zatem prawdą.

Być może słuszne byłoby jednak złagodzenie przypuszczenia o eliminacji Boga w postaci pozostawienia badacza (i czytelnika) Biblii „w stanie napięcia i zawieszenia”⁸. Paradoksalnie może to być pewnym wyzwaniem, a nawet szansą dla badań biblijnych, jako że żywe Słowo Boże, które jest nośnikiem obiektywnej prawdy objawionej, jest przecież odkrywane bezpośrednio w spotkaniu z jego odbiorcą. Dekonstrukcjonizm „niejedno ma imię”.

Powyższe nieco obszerne wprowadzenie jest konieczne, albowiem przedmiotowemu zjawisku (czy metodzie) intertekstualności w Biblii towarzyszyć musi pewien rodzaj dekonstrukcji. Wynika on ze złożoności tkwiącej w samej kompozycji tekstów biblijnych. Wskazują na to choćby obecne twórczo w tekstach biblijnych różne środowiska, tradycje biblijne i przedbiblijne. Badania tekstów biblijnych ujawniają bowiem wpływy, choćby tylko w postaci dających się wykazać inspiracji przekazami kultur ościennych, często bardziej pierwotnych niż

⁸ A. Kopka, *Czym może być dekonstrukcja?*, „Kwartalnik Filozoficzny” 41 (2013) nr 3, s. 81.

sama literatura biblijna. Wydaje się, że inne metody badań biblijnych, choćby metoda historyczno-krytyczna, także zawierają w sobie konieczność zauważenia w tekstach biblijnych, zwłaszcza narracyjnych, oczywistych relacji między tym, co mogło wpłynąć na tekst biblijny, a to, co jest jego ostatecznym kształtem. Należy przy tym uwzględnić jeszcze proces kształtowania się ostatecznego tekstu. Musi więc istnieć intertekstualna relacyjność między znakiem, nawet jeśli kulturowo nie pochodzi on ze świata biblijnego, a jego sensem opartym na znaczeniu, który wyraża się w Słowie Boga. Jako tekst literacki, ale przy tym natchniony, Biblia jest szczególnie wymagająca w zastosowaniu intertekstualności. W sposób oczywisty domaga się respektowania swojego natchnionego charakteru, co dla wielu badaczy areligijnych bądź traktujących Biblię wyłącznie jako literaturę wyklucza biblistykę i samą teologię z grona nauk humanistycznych. Właściwie eliminują oni badanie Biblii według procedur naukowych, lokując ją co najwyżej w przestrzeni studiów kulturowych. Z badania Biblii w ujęciu wyłącznie literackim nie wynikałyby więc żadne prawdy obiektywne i uniwersalne. Uchwycenie bowiem natchnienia żadną miarą nie mieści się według nich w procedurach naukowych. Należy zatem w badaniach biblijnych metodą intertekstualną uczynić podstawowe założenia metodologiczne, pośród których istotne jest kluczowe rozróżnienie intertekstualności wewnątrzbiblijnej (intratekstualności) i intertekstualności zewnętrznej (intertekstualności). W hermeneutyce biblijnej mówi się także o strukturach dośrodkowych i odśrodkowych. Struktury dośrodkowe pozwalają zrozumieć wewnętrzną spójność literacką i doktrynalną tekstu biblijnego, co jednocześnie pozwala zabezpieczyć tekst biblijny i jego przesłanie przed swobodnym dekonstrukcjonizmem. Struktury odśrodkowe chronią zaś tekst biblijny przed atomizacją, ponieważ włączają go w cały kontekst przekazu biblijnego (żydowska i chrześcijańska metoda: Biblia wyjaśnia się Biblią)⁹. Badanie struktur tekstu, respektujące zasady hermeneutyki biblijnej, umożliwia wydobyć z tekstu głębi wieloznaczności i wieloznaczeniowości bez zagrożenia

⁹ Por. szerzej szczególnie w odniesieniu do poezji biblijnej M. Kantor, *Struktury dośrodkowe i odśrodkowe w poezji biblijnej (Ps 120–134)*, Kraków 1998, s. 27–38.

subiektywizmem. Jednocześnie zapewnia autonomię tekstu biblijnego w stosunku do różnych korelatów zewnętrznych.

W badaniach biblijnych intertekstualność wewnętrzna przekracza zasady stosowane w szeroko rozumianych badaniach literackich: immanencję tekstu, strukturę jego sensu i gramatykę. W analizach tekstów biblijnych zmierza ona do uchwycenia istotnego sensu przekazu biblijnego. Brevard Childs dostrzegł w takim znaczeniu intertekstualności merytoryczną spójność między przeszłością, teraźniejszością i przyszłością dzięki uchwyceniu warstwy językowej w stosowaniu metody kanonicznej¹⁰.

Drugim elementem jest intertekstualność tekstu biblijnego w relacji do literatury bliskiej kulturowo, zarówno tej odległej, jak i czasowo bliskiej. W badaniach biblijnych istotne znaczenie ma literatura Mezopotamii, Egiptu i teksty hellenistyczne. Spośród twórczości judaistycznej ważna jest literatura peritestamentalna, wykazująca intertekstualne związki zarówno z tekstami biblijnymi, jak i cechująca się odważną inicjatywnością w ich reinterpretacji. Konfrontacja daje możliwość uchwycenia ich własnego rozumienia przesłania Biblii. Takie relacje badać można w ramach szeroko rozumianej intertekstualności literackiej¹¹.

Intertekstualność w badaniach biblijnych może dotyczyć także przekładów tekstów biblijnych¹². W naturalny sposób widzieć ją można

¹⁰ Childs zwrócił uwagę, że: „The role of intertextuality served as a means by which the coherence of the developing canonical corpus was sustained. By intentionally signaling a linguistic affinity between the past, present, and future, a substantive coherence was developed”, por. B. S. Childs, *Critique of Recent Intertextual Canonical Interpretation*, „Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft” 115 (2003) nr 2, s. 177.

¹¹ O intertekstualności w badaniach literackich por. np. W. Borowy, *O wpływach i zależnościach w literaturze*, Kraków 1921; J. Kristeva, *Słowo, dialog i powieść*, tłum. W. Grajewski, [w:] *Dialog, język, literatura*, red. E. Czaplejewicz, E. Kasperski, Warszawa 1983; H. Markiewicz, *Odmiany intertekstualności*, [w:] *Literaturoznawstwo i jego sąsiedztwa*, Warszawa 1989; R. Nycz, *Intertekstualność i jej zakresy. Teksty, gatunki, światy*, [w:] *Tekstowy świat. Poststrukturalizm a wiedza o literaturze*, Warszawa 1995.

¹² O intertekstualności w odniesieniu do tłumaczenia jako takiego, rozumianego jako tekst „sztandarowo polifoniczny i replikatywny” i wyraz „dialogu między

w relacji Biblii hebrajskiej, Biblii greckiej (Septuaginty), targumów, Nowego Testamentu, choć interesująca badawczo jest intertekstualna relacyjność w odniesieniu do późniejszych tłumaczeń – syryjskiej Peszitty i innych przekładów wczesnego chrześcijaństwa czy wreszcie przekładów łacińskiej Wulgaty i tłumaczeń w językach narodowych.

Intertekstualność w szerokim znaczeniu jest w Biblii zjawiskiem naturalnym¹³. W ramach Biblii nazwać ją można także „dośrodkową”, np. interpretacja dziejów Izraela przez proroków i literaturę mądrościową Starego Testamentu oraz pisma nowotestamentalne, odróżniając ją od „odśrodkowej”, rozumianej jako relacyjność zewnętrzną w dziełach literackich. Przykładami są choćby starożytne eposy, wykorzystane narracyjnie przez autorów natchnionych. Innym zjawiskiem jest intertekstualność Biblii jako jej oddziaływanie na inne przestrzenie twórczości kulturowej. To ostatnie zjawisko można też umieścić w ramach *Wirkungsgeschichte*.

Z reguły początków egzegezy jako analizy intertekstualnej upatruje się w wyłanianiu się prawodawstwa biblijnego lub wyjaśnien o charakterze normatywnym, na podstawie pierwotnych narracji historycznych (Michael Fishbane)¹⁴. Julius Scott uściślił to zjawisko wielorako, odnosząc je zwłaszcza do judaizmu późnego okresu Drugiej Świątyni. Pisał o interpretacji judaistycznej wewnątrzbiblijnej, zwłaszcza tekstów bliskich apokaliptyce bądź apokaliptycznych, jako o przechodzeniu od kultu do prawa moralnego, od ortopraksji do ortodoksji i od emfazy religijnej do znaczenia kulturowego tekstu biblijnego¹⁵. Konieczne jest jednak istotne rozróżnienie między intertekstualnością a intratekstualnością i precyzyjne tego stosowanie. Bywa ono bowiem powodem

kulturami” por. np. A. Muszyńska, *Intertekstualność jako forma dialogu kulturowego*, „Przekłady Literatur Słowiańskich” 2 (2011) nr 1, s. 295–305.

¹³ Por. S. Moyise, *Intertextuality and Biblical Studies. A Review*, „Verbum et Ecclesia” 23 (2002) nr 2, s. 418–431.

¹⁴ Zagadnieniu temu poświęcił swoją książkę M. Fishbane, *Biblical Interpretation in Ancient Israel*, Oxford 1985 (zwłaszcza s. 91–114).

¹⁵ Por. J. Scott, *Jewish Background of the New Testament*, Grand Rapids 2000², s. 122–126.

nieporozumień. Intratekstualność występuje zwykle w obrębie tego samego dzieła i polega na powracających nawiązaniach, powtórzeniach i reinterpretacyjnych aplikacjach.

Intertekstualna interpretacja wewnątrzbiblijna rozwijała się także w wyniku temporalnych zmian rozwojowych języka lub zmian bądź modyfikacji znaczeń terminologicznych. Zjawisko to jest badane przez naukę zwaną semazjologią.

Najzupełniej naturalne są też intertekstualne relacje między Pierwszym i Drugim Testamentem o charakterze dialogicznym¹⁶. Ważne dla badań biblijnych są także intertekstualne związki literatury apokryficznej, qumrańskiej czy rabinicznej z Biblią¹⁷. Wśród kategorii literackich hermeneutyki intertekstualnej istnieje też peszer – jako zjawisko egzegezy biblijnej oraz metoda egzegetyczna. Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej pt. *Interpretacja Biblii w Kościele* (I. B.2) zwrócił uwagę na peszer w sposób następujący: „Różnorodność form (przypowieści, alegorie, antologie i centony, relektury, peszer, zbliżenia oddalonych tekstów, psalmy i hymny, wizje, objawienia i sny, kompozycje mądrościowe) jest wspólna dla Starego i Nowego Testamentu, jak również dla literatury wszystkich środowisk żydowskich przed Jezusem i po Jego czasach”. Chodzi mianowicie o szeroki, żydowski kontekst oddziałujących na siebie tekstów biblijnych i ich ujęć, stosowanych wewnątrz tekstu biblijnego. Teksty biblijne posługują się także egzegezą peszerową i stosują peszer jako formę literacką¹⁸. W tym sensie niepodobna traktować tekstu biblijnego wyłącznie synchro-

¹⁶ B. D. Sommer, *Exegesis, Allusion and Intertextuality in the Hebrew Bible: A Response to Lyle Eslinger*, „*Vetus Testamentum*” 46 (1996) nr 4, s. 479–489; J. Czerski, *Metody interpretacji Nowego Testamentu*, Opole 1997, s. 235–239.

¹⁷ G. J. Brooke, F. G. Martinez, *Shared Intertextual Interpretations in the Dead Sea Scrolls and the New Testament*, [w]: *Biblical Perspectives. Early Use and Interpretation of the Bible in Light of the Dead Sea Scrolls*, eds. M. E. Stone, E. G. Chazon, Leiden 1998 (zwłaszcza s. 35–57); G. J. Brookes, *The Dead Sea Scrolls and the New Testament*, Minneapolis 2005.

¹⁸ Por. S. Jędrzejewski, *Peszer jako metoda egzegetyczna*, „*Seminare*” 24 (2007), s. 111–126; S. Jędrzejewski, *Peszer w egzegezie nowotestamentalnej*, „*Seminare*” 39 (2018), s. 11–22.

nicznie. Trzeba na niego popatrzeć, zakładając przynajmniej niektóre elementy metody historyczno-krytycznej. W dokumencie Papieskiej Komisji Biblijnej pt. *Naród żydowski i jego Święte Pisma w Biblii chrześcijańskiej* (14) ujęto rzecz następująco: „Zarówno w przytaczanych przez ewangelistów wypowiedziach Jezusa, jak i w Listach wykorzystywane są często tradycyjne żydowskie metody argumentacji biblijnej – skodyfikowane później przez rabinów – celem ustalenia zasad postępowania. [...] Argumentacje (proto)rabiniczne spotkać można również w Liście do Efezjan i w Liście do Hebrajczyków, zaś List Judy jest w całości ukształtowany przez wyjaśnienia egzegetyczne na wzór peszarim (interpretacje) znajdujących się w zwojach niektórych pism apokaliptycznych”.

Inne zagadnienie stanowi określenie egzegezy, którą stosuje Biblia wewnątrz samej siebie. Chodzi nie tylko o interpretację Starego Testamentu w Nowym Testamencie, lecz także o releksurę wewnętrzną zarówno w ramach Starego, jak i Nowego Testamentu. W odniesieniu do tej kwestii pewna grupa badaczy prezentuje opinię o powtarzalności (ang. *reproducibility*) sposobów egzegezy stosowanych w pismach Starego Testamentu oraz tych stosowanych przez autorów Nowego Testamentu. Owa powtarzalność może oznaczać dosłowne powtórzenie metod egzegetycznych, cechy podobieństwa, lub daleko idącej modyfikacji. Zagadnienie to w literaturze naukowej umieszcza się wśród zagadnień związanych z intertekstualnością.

Święte pisma judaizmu okresu biblijnego to przede wszystkim teksty narracyjne, traktowane najpierw jako „święta historia” przywoływana w ramach liturgii i ewoluujące ku zbiorom zasad etyczno-religijnych. Zbierane i spisywane teksty proroków stawały się „świętą nadzieją”, opartą na idei przymierza. Inne teksty uznawano za „święte przewodniki” o różnym statusie, reflektujące teksty narracyjne i prawne, odzwierciedlające mądrość pokoleń. Stanowiły one też przesłankę do powstawiania zbiorów różnorodnych modlitw. Teksty te poddawano ciąglej reinterpretacji, stąd zawierają w sobie zjawisko interpretacji wewnętrznej (ang. *inner-biblical interpretation*) w ramach zjawiska intertekstualności. Ich releksura obciążona była pewną swobodą w obchodzeniu się z tekstem biblijnym, który zmieniał się i bywał interpretacyjnie

poszerzany¹⁹. Przeszłość stawała się dynamiczna, aktualna i żywa. Aktualizujące interwencje interpretatorów będą charakteryzować całą historię judaizmu okresu biblijnego²⁰, w której dokonywać się będzie, jak określił to Childs²¹, teologiczna aktualizacja (*Vergegenwärtigung*). Takie zjawisko także można lokować w pojęciu oddziaływania intertekstualnego. W tym procesie, według Mary Callaway²², ustalała się i była sukcesywnie wyjaśniana transhistoryczna prawda Biblii, która przemawiając wieloma głosami, była busolą religijnej identyfikacji²³.

Czy jednak należy poprzestać na stwierdzeniu tego faktu w odniesieniu do poziomu tekstualnego? Sądzić można, że trzeba pójść dalej i pogłębiać dotychczasowe badania w zakresie metod stosowanych w reinterpretacji starotestamentalnej, nowotestamentalnej i – dalej jeszcze – w kompleksowej reinterpretacji wewnątrzbiblijnej. Perspektywę kreślą dokumenty Papieskiej Komisji Biblijnej. Podkreślane są w nich stopniowość, fazowość historii objawienia i zbawienia, ale nade wszystko jedność planu Bożego²⁴. Niepodobna także nie przyjąć historycznego charakteru objawienia biblijnego we właściwym dla teologii rozumieniu historyczności²⁵. Zjawisko reлектury – nie tylko wewnątrzbiblijnej, lecz także w odniesieniu do różnych przestrzeni kultury (*Wirkungsgeschichte*) – także należałoby umieścić w badaniach biblijnych pośród hermeneutyki egzegezy intertekstualnej. W badaniach

¹⁹ Por. C. Dohmen, C. Stemberger, *Hermeneutyka Biblii Żydowskiej i Starego Testamentu*, tłum. M. Szczepaniak, Kraków 2008, s. 94.

²⁰ Por. J. Maier, *Między Starym a Nowym Testamentem*, dz. cyt., s. 61.

²¹ Por. B. S. Childs, *Introduction to the Old Testament as Scripture*, Philadelphia 1979, s. 79.

²² Por. M. C. Callaway, *Canonical Criticism*, [w:] *To Each its Own Meaning. An Introduction to Biblical Criticism and their Application*, Westminster 1999, s. 14.

²³ Por. S. Szymik, *Podejście kanoniczne w interpretacji Pisma Świętego*, „Roczniki Teologiczne” 49 (2002) z. 1, s. 18.

²⁴ Por. Papieska Komisja Biblijna, *Naród żydowski i jego Święte Pisma w Biblii chrześcijańskiej*, tłum. R. Rubinkiewicz, Kielce 2002, s. 42–44.

²⁵ Por. *Interpretacja Biblii w Kościele. Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej z komentarzem biblistów polskich*, przekł. i red. R. Rubinkiewicz, Warszawa 1999, s. 79.

biblijnych można zatem mówić o metodzie intertekstualnej, ale jawi się ona raczej jako korzystająca z elementów wielu innych metod badań literackich i teologicznych.

Abstrakt

Intertekstualność w egzegezie biblijnej

Papieska Komisja Biblijna w dokumencie pt. *Interpretacja Biblii w Kościele* w ramach metody semiotycznej umieściła zjawisko intertekstualności. Czy można je rozumieć też jako metodę? Można, ale narzuca ona szereg uwarunkowań. Publikacja przedstawia intertekstualność w badaniach biblijnych wraz z ograniczeniami, które wynikają z konieczności traktowania tekstów biblijnych jako natchnionych. Relacja badań literackich do badań literacko-teologicznych nie pozwala na bezkrytyczne podejście do tekstu Biblii w duchu postmodernistycznym. Subiektywna dekompozycja (dekonstrukcja) tekstu biblijnego zagraża poszukiwaniu i odnalezieniu sensu przekazu Słowa Boga, jego orędzia. Wprowadza bowiem kategorię prawdy subiektywnej. Choć intertekstualność w Biblii jest zjawiskiem naturalnym, to domaga się ona w hermeneutycznej eksplikacji zachowania zasad hermeneutyki biblijnej, nieograniczającej się do hermeneutyki badań literackich.

Słowa kluczowe: intertekstualność, Biblia, metody badań literackich, metody badań biblijnych

Abstract

Intertextuality in Biblical Exegesis

The Pontifical Biblical Commission in the document “Interpretation of the Bible in the Church” places the phenomenon of intertextuality within the semiotic method. Can the phenomenon also be understood as a method? One can, but it imposes a number of conditions. The publication presents intertextuality in biblical studies, along with the limitations that arise from the necessity of treating biblical texts as inspired. The relationship of literary research to literary-theological research does not allow an uncritical approach to the biblical text of the Bible in a postmodern spirit. The subjective decomposition (deconstruction) of the biblical text threatens the search for and finding of the meaning of the message of the Word of God, its message. This is because it introduces the category of subjective truth. However

intertextuality in the Bible a natural phenomenon, but it demands in hermeneutical explication the preservation of the principles of biblical hermeneutics, not limited to the hermeneutics of literary research.

Keywords: Intertextuality, the Bible, methods of literary research, methods of biblical research

Bibliografia

- Borowy W., *O wpływach i zależnościach w literaturze*, Kraków 1921.
- Brookes G. J., *The Dead Sea Scrolls and the New Testament*, Minneapolis 2005.
- Brooke G. J., Martinez F. G., *Shared Intertextual Interpretations in the Dead Sea Scrolls and the New Testament*, [w:] *Biblical Perspectives. Early Use and Interpretation of the Bible in Light of the Dead Sea Scrolls*, eds. M. E. Stone, E. G. Chazon, Leiden 1998.
- Callaway M. C., *Canonical Criticism*, [w:] *To Each its Own Meaning. An Introduction to Biblical Criticism and their Application*, Westminster 1999.
- Childs B. S., *Critique of Recent Intertextual Canonical Interpretation*, „Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft” 115 (2003) nr 2, s. 173–184.
- Childs B. S., *Introduction to the Old Testament as Scripture*, Philadelphia 1979.
- Czerski J., *Metody interpretacji Nowego Testamentu*, Opole 1997.
- Dohmen Ch., Stemberger C., *Hermeneutyka Biblii Żydowskiej i Starego Testamentu*, tłum. M. Szczepaniak, Kraków 2008.
- Fishbane M., *Biblical Interpretation in Ancient Israel*, Oxford 1985.
- Jędrzejewski S., *Peszer jako metoda egzegetyczna*, „Seminare” 24 (2007), s. 111–126.
- Jędrzejewski S., *Peszer w egzegezie nowotestamentalnej*, „Seminare” 39 (2018), s. 11–22.
- Kantor M., *Struktury dośrodkowe i odśrodkowe w poezji biblijnej (Ps 120–134)*, Kraków 1998.
- Kopka A., *Czym może być dekonstrukcja?*, „Kwartalnik Filozoficzny” 41 (2013) nr 3, s. 81–99.
- Kristeva J., *Słowo, dialog i powieść*, tłum. W. Grajewski, [w:] *Dialog, język, literatura*, red. E. Czuplewicz, E. Kasperski, Warszawa 1983.
- Maier J., *Między Starym a Nowym Testamentem. Historia i religia w okresie Drugiej Świątyni*, Kraków 2002 (Myśl Teologiczna).
- Markiewicz H., *Odmiany intertekstualności*, [w:] *Literaturoznawstwo i jego sąsiedztwa*, Warszawa 1989.
- Markowski M. P., *Jak (nie) pisać o dekonstrukcji*, „Teksty Drugie” 1994 nr 2, s. 91–98.
- Moyise S., *Intertextuality and Biblical Studies. A Review*, „Verbum et Ecclesia” 23 (2002) nr 2, s. 418–431.

- Muszyńska A., *Intertekstualność jako forma dialogu kulturowego*, „Przekłady Literatur Słowiańskich” 2 (2011) nr 1, s. 295–305.
- Nycz R., *Dekonstrukcjonizm w teorii literatury*, „Pamiętnik Literacki” 77 (1986) nr 4, s. 101–130.
- Nycz R., *Intertekstualność i jej zakresy. Teksty, gatunki, światy*, [w:] *Tekstowy świat. Poststrukturalizm a wiedza o literaturze*, Warszawa 1995.
- Papieska Komisja Biblijna, *Interpretacja Biblii w Kościele. Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej z komentarzem biblistów polskich*, przekł. i red. R. Rubinkiewicz, Warszawa 1999.
- Papieska Komisja Biblijna, *Naród żydowski i jego Święte Pisma w Biblii chrześcijańskiej*, tłum. R. Rubinkiewicz, Kielce 2002.
- Scott J., *Jewish Background of the New Testament*, Grand Rapids 2000².
- Skalmowski W., *Dekonstrukcjonizm literacki jako „nowomowa”*, „Teksty Drugie” 2 (1990), s. 7–17.
- Sławiński J., *Intertekstualność*, [w:] *Słownik terminów literackich*, red. J. Sławiński, Wrocław–Warszawa–Kraków 2007⁴, s. 218.
- Sommer B. D., *Exegesis, Allusion and Intertextuality in the Hebrew Bible. A Response to Lyle Eslinger*, „Vetus Testamentum” 46 (1996) nr 4, s. 479–489.
- Szymik S., *Podjęcie kanoniczne w interpretacji Pisma Świętego*, „Roczniki Teologiczne” 49 (2002), s. 15–31.